

הדרן היומני

עלון יומי ללומדי הדרן היומני יו"ל ע"י "מדרשית הדרן היומני פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף קן

טלה" במרכז, לאחר שיתקדם בתפקידו וימשיך, בשעה עשירית יהיה זנבו של טלה במרכז השמיים. כמובן שכל השעות הם "זמניות" ביחסיות של 12 שעות ביום 120 שעות בלילה. (תוס' תמחה על שיטת רש"י וביאר, אך הכללים נשארים כפי שכתבנו.)

קובל שדב בחכירה ואכלה חגב, או נשדפה התבואה, אם **מכת מדינה** משלם פחות בדמי החכירה, **אם לא מכת מדינה** משלם כפי שנקבע. **לרבי יהודה** אם משלם מעות, משלם כפי שנקבע ולא מפחית מדמי החכירה.

הגדרת "מכת מדינה", **לרבי יהודה**, רוב השדות שבאוהב בקעה. **לעולא**, 4 שדות מ4 רוחות של אותה שדה. **אמר עולא** הסתפקו חכמי ארץ ישראל, **התקלקל תלם** אחד על כל כיווני השדה. **נשאר תלם** אחד על כל כיווני השדה. **יש הפסק** של שדה בין כל השדות, אך השדות שנעבדו אבדו. או **שדה של גידול** אוכל לבהמה נשארה כמות שהיא. **שדה שהיא זרע** אוכל מסוג אחר נשארה. או חטים לגבי שעורים נשארו. וכן יש להסתפק, **כל העולם לקה בשדון**, ושלו לקתה בסוג אחר של קלקול. **נשאר בספק. אמר רבי הירושלמי**, תורע חטים זרע שעורים והיתה מכת מדינה, **האם** אין חילוק במה שזרע, **או** שיש טענה לבעל השדה שביקש מד' שישלח הצלחה לחטים, ולא ביקש הצלחה מד' לשעורים. **ונקטת הגמ'**, שזה טענה.

התקלקלו כל שדותיו של המחכיר, אבל לא התקלקלו רוב השדות באותה בקעה, **האם** כיון של התקלקלו רוב השדות של הבקעה אין כאן מכת מדינה, **או** שטוען החוכר מזלך הרע גרם ואוריד בדמי החכירה. **אומר לו המחכיר**, אם רק מזלי הרע היה גורם היה נשאר לי מעט "כי נשארנו מעט מהרבה".

התקלקלו כל שדותיו של המחכיר רוב שדות הבקעה, **האם** מכת מדינה, **או** שאומר החוכר כלל לו שדותיו של המחכיר וזה מזלך הרע. **אומרת הגמ'** שיאמר לו אם מחמת מזלי היה נשאר לי מעט. **ואומרת הגמ'** שהמחכיר אומר אם היה צריך להישאר לי היה נשאר ממנה שנשאר אצלי, ואם גם מה שאצל החוכר התקלקל יישא הוא בהפסדים.

לגבי הגדרת "מכת מדינה" **אומרת הגמ'** למדנו לגבי מכירת קרקע שחוזרת ביוכל, אם היתה החכירה בשנות שדפון או ירקון או שנות שביעית שאין בהם עבודת קרקע, או כשנות אליהן שלא היתה תבואה, אין עולה מן המנין לגבי החכירה וצריך להמתין לכל הפחות "שני תבואות". **מדקדקת הגמ'** ששנות הקלקול דומים לשנות אליהן שלא היה תבואה כלל. ולא כפי שנלמד לעיל שמכת מדינה נמדד לפי ה"בקעה". **ביאר רנב"ג**, לגבי מכירה אמרה תורה "במספר שני תבואות ימכר לך" שנים שיש בהם תבואה בעולם. **שאל רב אשי**, אי"כ שביעית נקראת שנת מכירה, שהרי שי תבואה בחו"ל. **אמר לו** שביעית זה הפקעת המלך. **אי"כ שואלת הגמ'**, לגבי מקדיש שדהו שיכול לגאול לפי חשבון של סלע ופנדיין לשנה, שיפחית את שנות השמיטה. **מבארת הגמ'** שניתן לטטוח פירות על הקרקע והיא ראוייה לשימושים.

לדעת שמואל, מכת מדינה זה דווקא אם עבד בשדה והתקלקל, **אך אם לא עבד** יכול החוכר לטעון, שהיה מתקיים בו הכותב "לא יבשו בעת רעה ובימי רעבון ישיעו". **שואל רב ששת**, הרי למדנו לגבי רועה שהניח עדרו ונכנס לעיר ונשדף עדרו או אריה, אין אומרים שאם היה יכול להציל, **אלא אומרים** אם היה יכול להציל או לא. ולדברי שמואל היה צריך לטעון בעל הבהמות שהיה על הרועה להיות שם ומתקיים "גם את הארי והדוב הכה בעדך". **מבארת הגמ'** יוכל הרועה לומר, אם היה ראוי בעל הבהמות שהיה לו נס, היה צריך להיות לו כמעשה רבי חנינא בן דוסא שעיזם לקחו בקרניהם דובים. **מבארת הגמ'**, וטען בעל הבהמות נס רגיל אני ראוי ולא כ"כ גדול כרבי חנינא בן דוסא.

בברייתא א' מבואר שפעם שלישיית אינו מחוייב לרועו ומנכה מדמי החכירה. **בברייתא ב'** מבואר שפעם רביעית אינו חייב. **מבארת הגמ'**, שתלוי במחלוקת רבי ורשב"ג האם חזקה היא בפעם השלישית הוא בפעם הרביעית.

דעת ר"ל, מכת מדינה זה כאשר צמח והתקלקל, אולם אם לא צמח, טוען בעל הקרקע, כל ימי הזרע תעבוד כדי שיצמח. **אמר ר"פ**, ימי הזרע הם עד הימים שהאריסים חוזרים לאחר שעה עשירית ובאותה עת כוכב "כימה" עומד באמצע הרקיע, וזה בתחילת חודש אדר. שנחלקו התנאים בזמני השנה "זרע" "קציר" "קור" "חום" "קיץ" ו"חורף", **לדעת רשב"ג** החשבון מתחיל מחצי תשרי, חשון, וחצי כסלו, זה זרע, וכן ע"ז הדרך כל חודשיים עונה. **לפי רבי יהודה**, מתחיל מחשון, כל חודשיים. **לפי רבי שמעון** מחשון. עולה שהאחרון זה שיטת רבי שמעון, ואף לדברי עונת הזרע מסיימת עד חודש כסלו, **ולר"פ** זה עד אדר. **מבארת הגמ'**, שר"פ דיבר באופן שקיבל את השדה לזריעת תבואה מאוחרת כמו שעורים וקטניות. **והמחלוקת במשנה** היא בזריעה של תחילת החורף חטים ושפון וכד'.

דעת רבי יהודה במשנה, שאם חקר קרקע ע"מ לשלם ממון לא מפחית אם היתה מכת מדינה. **ורבא לא פסק** כרבי יהודה, ובמעשה ששכר אדם קרקע במעות ולבסוף סכרו את הנהר, **ואמר רבא** שזה מוגדר למכת מדינה ולית דחש לרבי יהודה.

חכר שדה בסו כור לשנה, והתבואה לא הצליחה, ונתן לו ממה שיש. אם הצליחה התבואה, **שלא יוכל** להביא לו מהשוק אלא מהיפות שצמחו.

קובל כרם ע"מ לשלם 10 חביות יין, והחמיץ היין. **סבר רב כהנא** ע"ז אמרה המשנה ונתן לו ממה שיש. **אמר רב אשי**, כאן הקרקע עשתה ענבים כמו שצריך, אח"כ היין החמיץ ואין זה נקרא מתוכה אלא יביא לו יין טוב. **אבל** אם הענבים התלועו, או שדה שלקתה כאשר כבר היו עומרים, שמשלם מתוכה.

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדרן

מהו הזמן שעולה מזל כימה?

אמר ר"פ, ימי הזרע הם עד הימים שהאריסים חוזרים לאחר שעה עשירית ובאותה עת כוכב "כימה" עומד באמצע הרקיע, וזה בתחילת חודש אדר. ומבארת הגמ', שר"פ דיבר באופן שקיבל את השדה לזריעת תבואה מאוחרת כמו שעורים וקטניות. ננסה ללבן מעט (בקצרה ממש) מה הכוונה "וקיימא כימה ארשייהו". ביאר רש"י שמזל "כימה" הכוונה לזנב מזל "טלה". מזל "טלה" כיזמה הוא מזלו של חודש "ניסן" וזנבו הוא ב"אדר", מדוע? איך תזוזת גרמי השמים? נכתוב כאן בקצרה, ליועדי תורת האסטרונומיה, יש דברים שכתבנו כאן לא כ"כ בדקדוק אלא כפי שעולה בדמיון לעין.

כוכבי הלכת וגלגל המזלות

נקדים ונקצר, מספר ידיעות כלליות בתנועת גרמי השמים, שיש בהם נפק"מ הלכתיות גדולות לצורך קביעת השנים, המועדים, עיבורי החודש ועיבורי השנה, מועד ברכת חמה וברכת לבנה וכו'. (מתוך דברי האבן עזרא על הפסוק "החודש הזה לכם ראש חודשים" (שמות פרק יב' פסוק יב') ומתוך דברי הרב"י ס' רכט'. רמב"ם הל' ברכות וקידוש החודש.)

"כוכבי לכת" - הגראים לנו בעין בלתי מזוינת, הם שבעה כוכבי לכת (כוכב, לבנה, שבת, צדק, מאדים, חמה, נוגה) הם שמחשיבים לפי הסדר הנוכחי, לבלי ראשון בתחילת הלילה מתחיל כוכב ומשמש שעה ואחריו לבנה שעה וכו'. וכך לאורך כל חשבון של שמואל מבוסס ע"ז ששנה היא 365 יום 6-שעות. (זהו הסוגיא המור וקציעה ס' רכז) שאין בשימוש זה שום חשבון אסטרונומי, מלבד כוח נעלם ונסתר. (זה אמר שמואל עירובין נ' שאם נופל תקופת ניסן בצדק וכו') למעשה יש עשר כוכבי לכת אולם חז"ל דיברו רק על שבע מחמת שזאתם ניתן לראות בעין רגילה.

שנה ל"שמואל" שנה "לרב אדא"

כידוע בהלכה נזכרו ב' שיטות לחישוב "שנה" שיטת שמואל הנזכרת אצלו בגמ', (בערכין י"ג, וכן בתענית י'. עמוד) ויש שיטת רב אדא המופיעה בספר העיבור (מאמר ג' שער ד') בתורת "ברייתא" אולם כידוע בגמ' שיטה זו לא הובאה, אף שיש ראיות לשיטה זו. והדברים ארוכים. ואכמ"ל. ויש הבדל משמעותי בין חשבון של שמואל לחשבון של רב אדא במדידת זמני התקופה. ששמואל אומר שאין תקופת ניסן נופלת וכו' כל חשבון של שמואל מבוסס ע"ז ששנה היא 365 יום 6-שעות. (זהו הסוגיא אצלינו) ואילו לפי חשבון של רב אדא, שנה היא 365 יום 5-שעות 55 דקות 25 שניות. ועוד משנה. הדיקוק של רב אדא, הוא מחמת הנושא של עיבור השנים, המעוין, ילמד את דברי האבן עזרא הנ"ל (שמות יב' יב') ושם חשבון הוא, ללמד מדוע הלוח הנוצרי והלוח המוסלמי אינם נכונים. ורק שילוב הלוח היהודי בין המחזור החודשי של הלבנה והמחזור השנתי של השמש, יצור תוצאה מושלמת ויחזור הדיקוק למחמתו פעם 199 שנה לאחר שנעבר מתוכם 7 שנים. ובנקודה זו חשבון של רב אדא מדויק יותר לפי חשבון הפער 199 שנה.

להלכה, פוסקים כשמואל לגבי חשבון התקופות, ולצורך אמירת "ותן טל ומטר" וכחשבון מסלול החמה שחוזרת לתחילת מחזורו כל 28 שנה. מאידך פוסקים כרב אדא בחשבון, לענין עיבור השנה. כתב בכוזרי השני (ויכות חמישי, מו"ה) שהטעם הוא, שבדאי אף שמואל ידע את חשבון של רב אדא שבדאי הוא יותר מדויק. אלא היות ולאנשים קשה לחשב את הזמנים הקטנים ושברי השניות וכו' לכן נתן שמואל כללים ברורים וקלים לחישוב, בהם אנו משתמשים בדברים הנוגעים לכל יחיד יומי, כברכת חמה או אמירת ותן טל ומטר בחו"ל שתחילת האמירה היא ע"פ חשבון התקופה. מאידך, עיבור השנים שזה דבר המסור לבי"ד בלבד בו אנו משתמשים בדיקוק יותר כחשבון של רב אדא. (הפער בין חשבון של רב אדא לשמואל בנושא זה של חישוב התקופה, כארבע וחצי דקות לשנה. באלף שנה כשילשה ימים. ובמשך 42,000 שנה יצא שלפי חשבון של שמואל יתחילו לומר ותן טל ומטר ביום הראשון של פסח!!! וכמובן בעיה זו תפתר ע"פ דברי הבה"ס, (תיכד ד"ה כשראש חודש) ברגע שנחזור לקדש ע"פ הראיה.)

"גלגל המזלות"

במרחב ה"קוסמוס" ישנו את גלגל המזלות זוהי רצועה ברוחב של 16° בתוך אותה רצועה במרכז עוברת השמש את מסלולה השנתי. גלגל המזלות היות והוא גלגל הוא מונה 360° כאשר נחלק את הגלגל ל 12 חודשי השנה נקבל 30°, כל 30 מעלות אלו, הם חודש בשנה. השמש במסלולה השנתי תמיד זורחת במזרח ושוקעת תמיד במערב. אולם לא תמיד זריחתה ושקיעתה באותה נקודה. כל יום השינוי זווייל של השמש הוא, כמעט מעלה אחת (ז"מ) מחמת המשוואה הפשוטה, שכפי הנראה לנו השמש מסתובבת סביב כדור הארץ במשך שנה, (ד' תקופות או הנקרא בפנינו סתיו חורף אביב קיץ) וכאשר נחלק את הסיבוב של 360 מעלות 365.25 (מספר ימי השנה) נקבל תזוזה של קצת פחות ממעלה אחת, למשך יום. כך שבכל חודש תזוזת השמש היא כשלושים מעלות ממילא. כל תחילת חודש השמש זורחת ומאירה 30 מעלות אחרות ממערכת כוכבי המזלות.

כידוע יש 12 מזלות טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזנים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים. לא סתם הוגדרו הצורות הנזכרות, כל מזל ומזל הוא מערכת כוכבים הנמצאת בזווית מסוימת שעליהם השמש מתחילה את זריחתה בכל אותו חודש ומכלול הכוכבים שעליהם השמש מאירה הם דומים לצורות הנזכרות. כלומר אם בחודש חשון המזל הוא "עקרב", כל תחילת עלות השחר של אותו חודש השמש תזוז ממאירה את מערכת הכוכבים המשמשים באותו חודש. בחודש השמש תזוז 30 מעלות, ממילא מערכת אחרת של כוכבים "תזרח" ממילא נגיד את זה, שעכשיו שולט "מזל קשת" כי בחודש זה השמש מאירה אותו.

ב-12 מזלות בגורמי השמים שנתבאר לעיל, הבולטים ביניהם בראיה רגילה הם "עקרב" ו"שור". מחמת שיש במערכת הכוכבים הנקראת "שור" כוכב בולט לעין הנקרא "אלדבראין" ובמזל "עקרב" כוכב הנקרא "אנטארס".

בדברי רב פפא בסוגיא שלנו, באדר עולה מזל "דגים" מיד בעלות השחר, לאחר שעתיים ש"דגים" גמר את עלייתו, יעלה "טלה". ראש "דגים" יגיע למרכז הרקיע בצהריים היינו תחילת שעה שישית, לאחר שיעברו עוד שעתים (8), יהיה "ראש